

21. Про відходи : Закон України від 05 квітня 1998 р. № 187/98-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80>

22. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон УРСР від 7 грудня 1984 року № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. додаток до № 51. Ст. 1122.

23. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України № 1678-VII від 16 вересня 2014 року. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Ст. 83. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

24. Державний Класифікатор відходів ДК 005-96: Наказ Державного комітету по стандартизації, метрології та сертифікації України від 29.02.1996 № 89. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0089217-96#Text>

25. Державний класифікатор відходів: класифікація відходів на основі системи обліку. URL: <https://ecolog-ua.com/news/derzhavnyy-klassifikator-vidhodiv-klassifikaciya-vidhodiv-na-osnovi-systemy-obliku>

Information about the author:

Leheza Yu. O.,

Professor of the Department of Civil, Economic and Environmental Law of the Dnipro University of Technology, Doctor of Law, Professor, 19, Dmytra Yavornytskoho Avenue, Dnipro, 49005, Ukraine
ORCID: 0000-0002-4896-3178

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-369-9-12>

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОГО ПРАВА: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Лукашук В. В.

Постановка проблеми. Триваючі реформи системи законодавства у сфері застосування заходів адміністративної відповідальності обумовлюють необхідність з'ясування нормативних основоположних засад їх реалізації. Такими засадами є принципи адміністративно-деліктного права. Запровадження нової національної доктрини адміністративно-деліктного права є

нагальною проблемою для правової системи України, вирішення якої наразі потребує суспільство та правоохоронна система. Адміністративно-деліктне право є підгалуззю адміністративного права, яке своїм нормативним базисом має вчення про інститут адміністративної відповідальності, засади його реалізації та забезпечення ефективності. Відтак визначення принципів адміністративно-деліктного права сприятиме підвищенню рівня ефективності норм про застосування заходів адміністративної відповідальності, а отже і ефективності здійснення правоохоронної функції держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання встановлення принципів застосування заходів адміністративної відповідальності та адміністративно-деліктного права досліджувалось в різні часи у наукових розробках таких вчених, як В останні часи над зазначеною проблематикою у тій або іншій мірі працювали такі вчені як В. Б. Авер'янов, Ю. П. Битяк, І. П. Голосніченко, А. Т. Комзюк, О. В. Кузьменко, Р. В. Миронюк, Р. С. Мельник, С. О. Мосьондз, О. В. Панасюк та інші. Галузева проблематика застосування принципів адміністративно-деліктного права розглядалась у публікаціях Ю. О. Легези [1], Л. Є. Хижня [2] та ін..

Але при цьому варто підкреслити, що зосередження дослідницької уваги на встановленні принципів адміністративно-деліктного права характеризується певною фрагментарністю, та здійснюється в межах комплексних питань визначення ефективності реалізації механізму адміністративної відповідальності.

Метою статті є здійснення загальнотеоретичної характеристика принципів адміністративно-деліктного права.

Виклад основного матеріалу. Реалізація принципів адміністративно-деліктного права здійснюється в межах здійснення процесуальної діяльності, що впроваджується в межах визначених чинним законодавством порядку задля досягнення істини у справі. По суті процесуальна діяльність у справі про адміністративний делікт називається адміністративно-деліктним провадженням [3, с. 197], що означає допустимість проведення дослідницьких паралелей між принципами адміністративно-деліктного провадження та принципами адміністративно-деліктного права. Функціональним завдання адміністративно-деліктного провадження є забезпечення з'ясування обставин справи на засадах всебічності, оперативності та об'єктивності. При цьому пріоритетним принципом реалізації адміністративно-деліктного провадження є реальність

заходів обмеження, що застосовуються до винної особи, а також впровадження заходів загальної превенції.

Принципи адміністративно-деліктного права встановлюються на законодавчому рівні в ряді норм чинного Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). При цьому варто підкреслити, що принципи адміністративно-деліктного права є незмінними та не залежать від різновиду адміністративно-деліктного провадження, що є необхідним у справі. Але очевидно, що звичайне адміністративно-деліктне провадження вимагає більш детальної регламентації та більш ґрунтовного підходу, виходячи із ступеня суспільної небезпеки, які мають гарантувати дієвість врегулювання спору. Спрошене провадження допускається до справ, визначених у ст. 258 КУпАП (зокрема, за «самовільне сінокосіння і пасіння худоби, самовільне збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід» (ст. 70 КУпАП), «порушення правил рибальства» (ч. 3 ст. 85 КУпАП) та ін.). Спрошене провадження на відміну від загального провадження вимагає вчинення незначної кількості дій, і передусім не вимагає складання протоколу про адміністративне правопорушення.

Важливу роль у забезпеченні функціонування адміністративно-деліктного процесу провадження мають принципи його здійснення. Саме принципи є тим засобом, що здатен забезпечити об'єктивне відображення соціальної дійсності [4, с. 110–111], повно та комплексно [5, с. 5; 6, с. 31].

Принципами адміністративно-деліктного права, що є основою для здійснення адміністративно-деліктного провадження, є: принцип законності; принцип збалансованості приватних та публічних інтересів; принцип гласності та офіційного оприлюднення адміністративних актів; принцип неупередженості прийняття індивідуальних адміністративних актів; принцип поєднання диспозитивного та імперативного методу впливу; принцип рівності; принцип своєчасності та доцільності; принцип провадження процесу державною мовою; принцип об'єктивності розгляду справи; принцип непорушності права особи на захист.

Принцип законності є одним із пріоритетних принципів адміністративно-деліктного права, що відображено у статті 7 КУпАП, яка має назву «Забезпечення законності при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення». Відповідно до чинного законодавства України принцип законності розуміється як відповідність застосованого правообмежувального принципу

ступеню вчиненого адміністративного делікту, що пов'язується із встановленими межами нормативного впливу. Гарантування дотримання принципу законності пов'язується із реалізацією державної адміністративно-деліктної політики системно та комплексно, із створенням можливості адміністративного оскарження дій, рішень чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень.

Принцип збалансованості приватних та публічних інтересів держави і особи означає реалізації демократичних засад адміністративного процесу, що вимагає забезпечення не лише інтересів владних суб'єктів, вимог суспільства, але і врахування інтересів окремих соціальних груп чи осіб.

Реалізація особою права на захист вимагає створення умов як доступності юридичних послуг, так і гарантування прав адвоката чи інших осіб, що забезпечують юридичний супровід справи. Зокрема, ст. 271 КУпАП встановлює права захисника у адміністративно-деліктній справі, серед яких необхідно виокремити право знайомитися з матеріалами справи; заявляти клопотання; за дорученням особи, яка його запросила, від її імені подавати скарги на рішення органу (посадової особи), який розглядає справу та інші права.

Принцип гласності та офіційного оприлюднення адміністративних актів має розумітися як доступність інформації про стан розгляду адміністративної справи, так і про відкритість визначення системи адміністративних стягнень та прозорість їх застосування. Гласність адміністративно-деліктного процесу також виявляється у встановленні обов'язку держави щодо офіційного оприлюднення результатів розгляду справи. Фінансування розгляду адміністративно-деліктної справи здійснюється за рахунок публічних ресурсів та публічних надходжень до державного та місцевих бюджетів, що гарантує доступність адміністративно-деліктного провадження.

Принцип неупередженості прийняття індивідуальних адміністративних актів полягає у тому, що владні суб'єкти мають ухвалювати: самостійно, що означає їх персональну відповідальність за дотримання неупередженості ухваленого адміністративного акту; незалежно, тобто без стороннього впливу на суб'єкта провадження. Принцип неупередженості прийняття індивідуальних адміністративних актів відображено у статті 217 КУпАП, що має назву «Повноваження посадових осіб, які розглядають справи про

адміністративні правопорушення», де визначено компетенцію тих чи інших владних суб'єктів у врегулювання адміністративно-деліктних спорів.

Поєднання диспозитивності та імперативності управлінського впливу в адміністративно-деліктних провадженнях вимагає досягнення ефективного сполучення як ухвалення рішень на засадах ініціативності, так і дотримання вимог процесуальної дискреції та розсуду.

Диспозитивність вказує на те, що особа має певні права і можливості в рамках її власного розсуду. Це означає, що вона може вирішувати, як використовувати ці права. Імперативність вказує на обов'язки, які особа повинна дотримуватися, і які встановлені законом. Це означає, що особа має обов'язок діяти відповідно до закону. Особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, має високий рівень диспозитивності, що дозволяє їй активно здійснювати свої процесуальні права в рамках цього процесу. Суб'єкти адміністративної юрисдикції мають високий рівень імперативності, що означає, що вони повинні суворо дотримуватися закону і виконувати свої обов'язки, майже без можливості вибору. Диспозитивний метод надає особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, більше можливостей, такі як доступ до матеріалів справи, подача пояснень, представлення доказів, звернення за юридичною допомогою, виступ рідною мовою і використання послуг перекладача та можливість оскарження рішень. Отже, створення диспозитивних можливостей для прояву ініціативи у реалізації прав та інтересів учасників адміністративно-деліктного провадження. Отже, реалізація процесуальних прав та інтересів на засадах диспозитивності сприяє здійсненню розгляду справи із врахуванням суб'єктивних потреб учасників спору. Але при цьому найбільш високий рівень диспозитивності і низький імперативності встановлений для особи, яка притягається до адміністративної відповідальності.

Засади реалізації імперативного впливу у розгляді адміністративно-деліктних справ встановлюється відповідно до положень ст. ст. 44, 51, 146, 160, 160-2, 173, 178, 185, 185-1, 185-3, 185-7 і 187 КУпАП.

Застосування принципу рівності учасників адміністративно-деліктного процесу базується на відповідному конституційному положенні про рівність осіб перед законом. Всі громадяни рівні перед законом незалежно від походження, соціального та майнового

стану, расової і національної належності, статі, освіти, мови, ставлення до релігії, роду і характеру занять, місця проживання, інших обставин.

Принцип своєчасності та доцільності адміністративно-деліктного процесу дійсно важливий для ефективного функціонування правової системи і забезпечення правопорядку. Реалізація таких принципів забезпечуються шляхом: встановлення строків вирішення справ з урахуванням складнощів конкретних проваджень, що означає, що для різних видів справ можуть бути встановлені різні строки для їх розгляду і вирішення. Це допомагає забезпечити, що справи розглядаються та вирішуються в обґрунтовані розумні терміни, враховуючи їхню складність і важливість. Принцип своєчасності та доцільності адміністративно-деліктного процесу вимагає запровадження спрощених процедур – наприклад, накладення стягнення на місці вчинення проступку без складання протоколу. Такий підхід допомагає зекономити час та ресурси, оскільки деякі незначні проступки можуть бути вирішені на місці вчинення без необхідності складання докладного протоколу і довгих судових процедур. Це може бути доцільним для невеликих порушень, які не потребують складного адміністративного розгляду.

Завдяки цим підходам правопорушення можуть бути швидко та ефективно розглянуті, а винні можуть бути покарані або накладено необхідні обмеження. Це сприяє забезпеченню гнучкості і ефективності в адміністративно-деліктному процесі, щоб відповідати конкретним обставинам і потребам.

Принцип провадження процесу державною мовою визначається не лише згідно із вимогами адміністративно-деліктного законодавства, але і згідно із положеннями Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [7]. Провадження у справах про адміністративні правопорушення здійснюється українською мовою, а у випадках, коли особа, яка притягується до адміністративної відповідальності, не володіє мовою, якою здійснюється адміністративне провадження, то вона може виступати рідною мовою і користуватися допомогою перекладача.

Принцип об'єктивності розгляду справи має розумітися як основоположна засада, що дозволяє всебічно та комплексно з'ясувати обставини справи про адміністративне правопорушення. Такий принцип вимагає від службових та посадових осіб, що проводять розслідування у справі про адміністративне

правопорушення, з'ясувати фактичні обставини конфлікту, що унеможливорює суб'єктивізм ухвалення індивідуальних та нормативних адміністративних актів. Відповідно до коментаря до КУпАП до ст. 251 «Докази» встановлюється, що стратегічного значення у здійсненні розслідування у справі про адміністративні правопорушення має повне та неупереджене з'ясування обставин делікту, що власне і розуміється як пошук істини у справі [8]. Саме цей принцип має розумітися як складова системи гарантій у забезпеченні справедливого та неупередженого розслідування справи.

Реалізація безумовності захисту права особи на представлення її інтересів в адміністративному процесі є гарантією дотримання презумпції невинуватості у справі. Відповідно до ст. 268 КУпАП особа, до якої мають бути застосовані заходи адміністративної відповідальності, може здійснювати самостійно чи через свого представника (захисника) ряд процесуальних прав, зокрема, права ознайомлення з матеріалами справи, права пояснювати обставини справи, права подавати докази, заявляти клопотання, а також право оскаржувати рішення у адміністративній справі тощо. Право на захист є невід'ємним та непорушним правом особи, і жодна особа не може його порушити, і відповідно створює належні умови для гарантування справедливого врегулювання справи, як з врахуванням інтересів потерпілої особи, але і з врахуванням процесуальних потреб підозрюваної особи.

Потерпілою особою у справі про адміністративні правопорушення відповідно до ст. 269 КУпАП розуміється особа, що зазнала моральної чи майнової шкоди, в тому числі шкоди її здоров'ю чи іншим її особистим немайновим правам.

Важливим принципом адміністративно-деліктного права є створення умов для оскарження дій органів і посадових осіб в адміністративному порядку, а також у порядку адміністративного судочинства, що також гарантується рядом положень КУпАП (зокрема, ст.ст. 7, 267, 268, 281, 283, 287-289, 291-293 та ін.). При цьому нормативно не закріплюються вимоги щодо процесуального оформлення адміністративної скарги, але вона має бути підготовлена із дотриманням положень Законів України «Про звернення громадян» від 12 жовтня 1996 р. та «Про адміністративну процедуру» від 17 лютого 2022 р.. Право подання адміністративну скаргу надається ряду учасників справи про адміністративне правопорушення, серед яких важливе значення має реалізація такої

можливості такими суб'єктами, як «особа, що притягається до адміністративної відповідальності»; «потерпілий», за його наявності, а також законним представникам таких осіб, а також адвокат.

ВИСНОВОК

Таким чином, принципами адміністративно-деліктного права, що є основою для здійснення адміністративно-деліктного провадження, є: принцип законності; принцип збалансованості приватних та публічних інтересів; принцип гласності та офіційного оприлюднення адміністративних актів; принцип неупередженості прийняття індивідуальних адміністративних актів; принцип поєднання диспозитивного та імперативного методу впливу; принцип рівності; принцип своєчасності та доцільності; принцип провадження процесу державною мовою; принцип об'єктивності розгляду справи; принцип непорушності права особи на захист. Зазначені принципи реалізуються у складній взаємодії та складних взаємозв'язках, і у своїй сукупності є гарантією об'єктивного та неупередженого розгляду адміністративної справи, а отже гарантує дотримання приватних та публічних інтересів у процесах розбудови правової та демократичної держави.

SUMMARY

The author determined that the purpose of the article is to provide a general theoretical characterization of the principles of administrative tort law. The author finds out that the implementation of the principles of administrative tort law is carried out within the framework of procedural activities, which are implemented within the limits of the order determined by the current legislation to achieve the truth in the case. The author emphasizes that, in essence, the procedural activity in a case of administrative tort is called administrative-tort proceedings, which means that it is permissible to draw research parallels between the principles of administrative-tort proceedings and the principles of administrative-tort law. The author determined that the functional task of administrative tort proceedings is to ensure clarification of the circumstances of the case on the basis of comprehensiveness, efficiency and objectivity. The author determined that the principles of administrative tort law are established at the legislative level in a number of norms of the current Code of Ukraine on Administrative Offenses. The author concluded that the principles of administrative tort law, which are the basis for the implementation of administrative tort proceedings, are: the principle of legality; the principle of balancing private and public interests; the principle of transparency and

official publication of administrative acts; the principle of impartiality in the adoption of individual administrative acts; the principle of combining dispositive and imperative modes of action; principle of equality; the principle of timeliness and expediency; the principle of producing the process in the state language; the principle of objectivity in the consideration of the case; the principle of the inviolability of the human right to protection.

Key words: administrative tort law, administrative offense, efficiency, legality, principle, legal system.

ЛІТЕРАТУРА

1. Легеца Ю.О. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері використання природних ресурсів. *Право і суспільство*. 2017. № 3. С. 140–147.

2. Хижня Л.Є. Застосування заходів адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень у сфері захисту довкілля в Україні: стан та перспективи правового регулювання. *Південно-український правничий часопис*. 2019. № 3. С. 154–157.

3. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктний правовий феномен: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2004. 528 с.

4. Волошин Ю. О. Принципи. В кн. *Юридична енциклопедія: В 6 т. К.: Видавництво «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана*, 2003. Т. 5. С. 110–111.

5. Коломоєць Т. О. Принципи адміністративного права: монографія. Запоріжжя : Сору Art, 2012. 203 с.

6. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний процес : Навчальний посібник / В. К. Колпаков, В. В. Гордєєв. Х. : «Харків юридичний», 2012. 228 с.

7. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>

8. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення. За заг. ред. С.В. Петкова. К., 2017. 544 с.

Information about the author:

Lukashuk Vitalii Vasylovych,

Postgraduate Student at the Department of Constitutional and Administrative Law, Zaporizhzhia National University

66, Zhukovskoho, Zaporizhzhia, 69600, Ukraine

ORCID: 0009-0001-7784-6712